
МАЧИНСЬКА Н.І.,
доктор педагогічних наук,
доцент,
завідувач кафедри педагогіки,
Львівський державний
університет внутрішніх справ,
м. Львів

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАГІСТРАНТІВ НА ЗАСАДАХ НЕПЕРЕРВНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті охарактеризовано особливості організації педагогічної практики магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю на засадах неперервності. Проаналізовано функції педагогічної практики на засадах неперервності: адаптаційна, компенсаторна, навчальна, профілізацій.; визначено чинники необхідності організації такого виду практики. Автором обґрунтовано структуру педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю, розкрито зміст кожного структурного компонента .

Ключові слова: педагогічна практика на засадах неперервності, магістранти вищого навчального закладу непедагогічного профілю, педагогічна компетентність, структурні компоненти педагогічної компетентності.

В статье охарактеризованы особенности организации педагогической практики магистрантов высших учебных заведений на принципах непрерывности. Проанализированы функции педагогической практики на основе непрерывности: адаптационная, компенсаторная, обучающая, профилирования: определены факторы необходимости организации данного вида практики. Автором обосновано структуру педагогической компетентности преподавателя вуза непедагогического профиля, раскрыто содержание каждого структурного компонента.

Ключевые слова: педагогическая практика на принципах непрерывности, магистранты высших учебных учреждений

непедагогического профиля, педагогическая компетентность, структурные компоненты педагогической компетентности.

The article described the features of pedagogical practice of masters of higher education on the basis of non-teaching profile continuity, it was defined its purpose and goals of realization. It was analyzed the functions of teaching practice, based on continuity: adaptive (habituation to the new professional roles - the teacher of the university, the performance of functional duties), compensatory (providing the necessary assistance in the form of a system of consultations the conduction of teaching seminars), training (the performance of together educational, organizational, methodological problems) profiling (taking into account the areas of specialization according to there levant department profile). It was defined the factors of the necessity of this type of practice. The author rightly justified the structure of pedagogical competence of the teacher of the institution of higher education non-teaching profile (motivational and valuable, professional and educational, professional and personal, managerial, sociocultural, self-help); it was disclosed the content of each structural component. It was indicated that the organization of graduate teaching practice based on continuity should be based on their introduction of competency approach in training of future professionals. Special attention is focused on the formation of personal values of undergraduates, including teachers.

Key words: *teaching practice based on continuity, undergraduate institution of higher education non-teaching profile, pedagogical competence, the structural components of teaching competence.*

Ситуація у вітчизняній освіті характеризується прагненням до поєднання існуючих традицій підготовки майбутніх фахівців в умовах різних типів вищих навчальних закладів з необхідністю їх глибокого реформування. Переосмислення стану сучасної вищої освіти здійснюється у різноманітних аспектах, зокрема: наповнення змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців гуманістичним та культурологічним компонентами; оновлення форм і методів педагогічних технологій організації навчального процесу у вищому навчальному закладі; переорієнтація практичної підготовки

майбутніх фахівців від зунівського напрямку (знання-уміння-навички) до компетентнісного підходу, який передбачає формування професійних компетентностей, що визначатимуть не тільки готовність до здійснення якісної професійної діяльності, але й формування готовності до професійного зростання та самовдосконалення впродовж життя. Особливої уваги потребує підготовка майбутніх фахівців в умовах магістратури, оскільки інститут магістратури забезпечує підготовку не тільки фахівців окремого напрямку (економічного, юридичного, технічного тощо), але й сприяє формуванню професійно-педагогічної

компетентності у магістрантів як майбутніх викладачів вищої школи.

Проблема підготовки магістрів в Україні все більше привертає увагу вчених. У науковій літературі питання магістерської підготовки висвітлено у працях О.І. Безлюдного, К.Ж. Верне, М.І. Дудки, Л.В. Кліх, В.І. Лугового, С.О. Сисоевої, Л.Л. Хоружої, В.А. Яблонського та ін.

Особливої уваги заслуговує такий напрям підготовки магістрів як викладачів вищої школи, зокрема непедагогічного профілю, оскільки у таких закладах, як правило, викладають фахівці з певної галузі знань, які не мають вищої педагогічної освіти. Проблема набуває значимості ще й тому, що компетентнісний підхід підготовки фахівців з вищою освітою, передбачений освітніми євроінтеграційними процесами, набуває нового звучання і охоплює не тільки знання, уміння й навички, але й особисті утворення особистості, що забезпечують їй успіх у професійній діяльності. Саме означена проблема і зумовила вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – проаналізувати особливості організації та проходження педагогічної практики в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю на засадах неперервності.

Педагогічна практика – як необхідна складова професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури – регламентована навчальним планом підготовки магістрантів, зміст її визначений освітньо-кваліфікаційною характеристикою підготовки фахівців конкретного фаху.

Основна мета проходження практики – співвідношення характеру навчання студентів з вимогами сучасного життя, скорочення післявузівської

адаптації випускника, систематизація знань, отриманих у вищому навчальному закладі, формування практичних умінь та навичок, розвиток професійних здібностей [2].

Тривалість педагогічної практики магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю визначена навчальним планом підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» і коливається від трьох (для денної форми навчання) до шести (для заочної форми навчання) тижнів, але у різні періоди навчального року (3-4 навчальний семестр). Педагогічна практика у різних її варіантах (асистентська, науково-педагогічна, виробничо-науково-педагогічна) присутня у планах підготовки майбутніх магістрів лише у 42,8 % навчальних планів (з 37 вищих навчальних закладів непедагогічного профілю).

Оскільки тривалість педагогічної практики не завжди повною мірою сприяє формуванню необхідних професійно-педагогічних умінь та навичок і період її проходження не співпадає з часом вивчення дисциплін нормативного циклу, доцільно залучати магістрантів до практичної діяльності ще на їх початковому етапі навчання в магістратурі. Саме тому ми пропонуємо організацію та проведення педагогічної (асистентської) практики на засадах неперервності.

Педагогічна практика виступає одним із важливих напрямів педагогічної освіти магістрантів вищого навчального закладу непедагогічного профілю. Основна мета проходження практики – формування та розвиток усіх складових компонентів педагогічної компетентності магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, що передбачає залучення студентів до самостійної творчої педагогічної діяльності, формування

системи педагогічних умінь і навичок педагогічної діяльності в умовах, оптимально наближених до роботи за фахом.

Завданнями педагогічної практики, організованої на засадах неперервності, є:

- вивчення особливостей організації навчального процесу у вищому навчальному закладі;
- ознайомлення магістрантів з напрямками роботи, що здійснюються на кафедрі;
- залучення студентів до педагогічної діяльності та навчально-виховної роботи;
- ознайомлення з навчальним планом, програмами та посібниками з дисциплін фахового спрямування;
- встановлення зв'язків між теоретичними знаннями, отриманими під час вивчення психолого-педагогічних та фахових дисциплін, і практикою;
- організація педагогічної взаємодії зі студентами;
- вироблення власного творчого підходу до педагогічної діяльності; виховання професійних якостей особистості як майбутніх викладачів вищої школи.

Неперервність педагогічної практики полягає у тому, що реалізація завдань практичної підготовки здійснюється від початку навчання в магістратурі через залучення магістрантів до виконання різних видів практичної діяльності, передбачених положенням про кафедру, що сприяє формуванню у них готовності до здійснення педагогічної діяльності. Педагогічна практика магістрантів на засадах неперервності організовується за такими етапами: організаційно-методичний, навчально-методичний та контроль-но-оцінювальний.

Доцільно проаналізувати функції

неперервної педагогічної практики магістрантів: адаптаційна, компенсаторна, навчальна, функція профілізації.

Адаптаційна функція полягає в тому, що у процесі проходження педагогічної практики на засадах неперервності магістри поступово звикають до нової для них професійної ролі – викладача вищого навчального закладу, виконання ними функціональних обов'язків. Зміст даної функції полягає в тому, що студентів магістратури необхідно залучати до участі у всіх планових заходах, передбачених напрямками роботи кафедри, до різних видів роботи зі студентами (діяльність наукових гуртків, проведення факультативів, спостереження та відвідування занять з позиції викладача вищого навчального закладу), що дає можливість магістрантам адаптуватися до середовища та умов проведення навчально-виховної роботи зі студентами.

Зміст компенсаторної функції визначається тим, що слухачам магістратури надається необхідна допомога у вигляді системи консультацій, проведення методичних семінарів щодо підготовки та проведення різних видів навчальних занять, формуванні необхідного практичного досвіду, формуванні організаційних та управлінських умінь тощо.

Навчальна функція реалізується через виконання сукупності навчально-виховних, організаційних, методичних завдань, які передбачено індивідуальним планом проходження педагогічної практики на засадах неперервності, а також у процесі участі магістрантів у наукових, методичних та практичних семінарах, які організовуються на кафедрах відповідно до плану роботи кожної кафедри.

Функція профілізації дуже тісно

пов'язана з виконанням магістерських робіт, які передбачають врахування напрямів спеціалізації відповідно до профілю кожної кафедри, за якою закріплений магістрант.

Ми вважаємо, що організація педагогічної практики на засадах неперервності сприятиме створенню цілісної системи формування педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю, що посилюється різними чинниками:

- зростання конкурентності між вищими навчальними закладами за контингент студентів, пріоритетне значення надається ефективній організації навчального процесу та якісній професійно-педагогічній підготовці майбутніх фахівців в умовах магістратури;
- традиційні підходи організації навчального процесу у вищому навчальному закладі не завжди є ефективними, враховуючи підвищені вимоги до особистісно-професійного зростання магістрантів ще у процесі навчання;
- зміна ролі викладача, який від традиційного ретранслятора знань повинен перейти до виконання функцій координатора та організатора навчального процесу, здійснення його проектування;
- формування у майбутніх магістрів мотиваційної готовності до професійного зростання впродовж життя не тільки як фахівців обраної галузі, але й педагогів вищої школи.

На основі теоретичного аналізу та проведеного нами експериментального дослідження ми виокремили такі компоненти педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю [1, с. 217-221]: мотиваційно-ціннісний; професійно-педагогічний; професій-

но-особистісний; управлінський; соціокультурологічний; самовдосконалення. Проаналізуємо зміст компонентів педагогічної компетентності.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає:

а) мотивацію до педагогічної діяльності, що, на нашу думку, тісно пов'язано з проблемою вибору напрямку професійно-педагогічної підготовки магістранта;

б) сформоване особистісне ставлення магістранта до себе як до суб'єкта майбутньої професійної діяльності, а також усвідомлення змісту й необхідності виконання професійно-педагогічних функцій у конкретній соціально-економічній ситуації.

Професійно-педагогічний компонент охоплює:

а) оволодіння магістрами як викладачами вищих навчальних закладів непедагогічного профілю сукупністю психолого-педагогічних знань, умінь, навичок (містить сукупність теоретичних знань, практичних умінь і навичок, досвіду майбутнього викладача, що сприяють пошуковій (евристичній) діяльності та науково-теоретичним розробкам);

б) оволодіння необхідними професійними знаннями, вміннями й навичками з фаху, що визначає готовність до професійного зростання, удосконалення форм і методів професійної діяльності, здатності систематично працювати над поглибленням знань із фаху, активізувати пізнавальну діяльність з метою формування теоретико-пізнавальної спрямованості професійної спеціалізації;

в) інструментальні вміння, що забезпечують здатність аналізувати, синтезувати, порівнювати, систематизувати, узагальнювати, генерувати ідеї, набувати знання, використовуючи вміння знаходити та опрацьову-

вати інформацію з різних джерел, володіння інформаційними засобами і технологіями, рідною та іноземною мовами.

Професійно-особистісний компонент відображає такі якості особистості майбутніх магістрів, які характеризують особу магістранта не тільки як майбутнього викладача, як фахівця певної спеціальності, але й як розвинену особистість, якій притаманні сформовані особистісні цінності, що реалізуються у безпосередній професійній діяльності та в контексті педагогічної діяльності магістрантів як майбутніх викладачів.

До цінностей, які реалізуються у безпосередній професійній діяльності, входять: розуміння та сприйняття етичних норм поведінки щодо інших людей, наполегливість у досягненні поставленої мети та відповідальність за якість виконаної роботи.

До педагогічних цінностей належать: гуманність, креативність, адаптивність і комунікабельність, цінності педагогічного спілкування.

Управлінський компонент висвітлює сформованість у магістрів таких умінь:

а) прогнозувати, програмувати, планувати, організовувати та контролювати різні види робіт, зокрема: навчально-виховну діяльність у студентських групах, навчально-виховний процес у різних типах вищих навчальних закладах; керувати собою, що розуміється як самовладання людини, яке виявляється у критичних ситуаціях;

б) професійна гнучкість, що характеризується умінням запобігати конфліктам і знаходити оптимальні шляхи їх вирішення;

в) виявляти лідерські якості, що визначаються готовністю до співпраці із фахівцями із суміжних сфер, володіти

навичками організаційно-управлінської діяльності; аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу та ухвалювати необхідні рішення, відповідати за них.

Соціокультурологічний компонент відображає:

а) сформовану інформаційну компетентність магістра;

б) рівень професійно-педагогічної культури як вищого показника сформованості соціокультурного компонента, що охоплює і методологічну культуру;

в) полікультурність як індивідуальну рису, яка повинна виявлятися у толерантному, доброзичливому ставленні до представників різних національних і релігійних меншин, врахування їхнього менталітету та культурно-історичних особливостей розвитку у процесі їх підготовки.

Формування соціокультурного компонента передбачає розвиток здібностей та готовності зберігати позитивні зразки культури, створювати майбутні, спираючись на внутрішні можливості саморозвитку особистості.

Компонент самовдосконалення охоплює сформовану готовність до навчання впродовж життя, що виявляється у:

а) здатності до самостійного оволодіння новими знаннями та сучасними інформаційними технологіями для пошуку інформації;

б) здатності швидко реагувати на зміни, що відбуваються в галузі професійної діяльності, власному стилі діяльності та критичності мислення;

в) прагненні до професійного саморозвитку, самоудосконаленні та самозбереженні в ситуації швидкоплинності та швидкозмінюваності сучасного суспільства.

Відтак педагогічна компетентність

викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю – це складне системне професійно-особистісне утворення, що характеризується сукупністю взаємопов'язаних якостей особистості та відображається у здатності використовувати теоретичні знання, уміння, навички, необхідні для продуктивної діяльності щодо педагогічної підготовки майбутнього фахівця, вирішення завдань дидактичного, виховного, розвивального та інших напрямів.

Саме тому зазначаємо, що формування педагогічної компетентності магістрів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю здійснюється у процесі педагогічної підготовки, що передбачає оволодіння сукупністю теоретичних знань, сформованістю

необхідних практичних умінь і навичок, визначених змістом педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю.

Саме педагогічна практика є основним завершальним етапом формування педагогічної компетентності майбутніх магістрів в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю.

Таким чином, організація педагогічної практики магістрантів на засадах неперервності сприятиме формуванню необхідних складових педагогічної компетентності магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, що визначатиме їх готовність до здійснення професійно-педагогічної діяльності в умовах вищої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Мачинська Н.І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: монографія / Н.І.Мачинська; за ред. докт. пед. наук, проф., член-кор. НАПН України С.О.Сисоєвої. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.*
2. *Резник С.Д. Управление кафедрой: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 607 с.*